شانۆی کوردی لە هەندەران
«تیپی شانۆی ئارارات.. ئەزموون و میتود و ئیستێتیکا»

د. فازڵ جاف
(سوید)

ڕاهێنان و پرۆڤە

لە زۆربەی کـــارەکـــانمدا، ڕاهێنانی ئەکـتـــەر پێش پرۆڤـەکـردن لەسـەر شـانۆنامـەکـە قـۆناغـێکی گـرینگ لە کارەکانمدا پێکدێنێت، بڕوا ناکەم لە هیچ کارێکمدا بەبێ ڕاهێنانی پێـشـــتـری ئەکـتـەر، بەبێ وۆرکـشـۆپێکی سەرەتایی، دەستم بە پرۆڤە کردبێت، ئەمەش بە مەبەستی ئامـادەکـردنی ئەکـتـەرە بۆ ئەو شـانۆنامـەیە، هەروەها نزیککردنەوەی لەو شـێـواز و فـۆرمـەی کـە نمایشـەکـە دەیخـوازێت، باوەڕ ناکـەم هیچ جـارێک یەکـسـەر بەبێ مـەشقێکی سەرەتایی ئەکتەران، پێم نابێتە ناو پرۆڤە و جیهانی شانۆنامەکەوە. ئەم قسەیەم سەرجەم کارەکانم، نەک هەر نمایشـەکـانی تیـپی ئارارات، ئەوانی دیکەش دەگرێتەوە کە لە دەرەوەی ئارارات و بە زمانەکانی غەیری کـوردی جێـبـەجێم کـردوون، تەنانەت شـانۆگـەرییـەکی گـــەورەی وەک "هەزار و یەک شـــەوە" کـــە لەلایەن شـانۆییـەکی فەرمـیی سـوێدییـەوە، وەک شانۆی (شـاری هێلسـینگبـورگ) پێـشکەش کـراوە، یان شـانۆگـەری "تەرتووف" بە ئینگلیـزی لە لەندەن و "یاری بە ئاگـر" بە زمـــانی ڕووسی لە پیـتـــەربورگ، ئەوە باسی کـــارە عەرەبییـەکـان ناکەم، هەموویان بە قـۆناغی وۆرکشـۆپی ئامادەکاریدا تێپەڕیون.

دیارە ئەم ڕێچکەیە لە سـەرەتای دروسـتـبـوونی تیـپی شـانۆی ئاراراتدا، هێـشـتـا بەتەواوەتی لەلام گـەڵاڵە نەبووبوو، هەرچەندە سـەرەتاکـەی لە ئاراراتەوە دەسـتی پێـکـرد، بەڵام لـەم ســـاڵانـەی دواییـــدا بـەتـەواوەتی جێبەجێمان دەکرد.

ئێمە هەروەک پێشتریش ئاماژەم پێکرد، چەندان کاری تەواونەکراومان تاقی کردەوە، پرۆڤە و مەشقمان لەسەر

شانۆیی «گێژەن»

چەندان شانۆنامەی جیهانی و عەرەبی و خۆماڵی کرد، یەکەمین جارم بوو دەست بۆ شانۆنامەیەکی خۆماڵی بەرم، ئەوەبوو وەک گوتم هیچیان نەگەیشتنە نمایشێک، ئەم ئەزموونە بۆ ئەکتەرەکان وەک ئەوە وابوو کە مەشق و ڕاهێنانیان کردبێت، ئەو تاقیکردنەوانە ڕاستە جۆرە بێزارییەکی دروست کردبوو، بەڵام بێ ئەنجامیش نەبوون، بۆ ئەکتەرەکان، ڕاهێنانێکی باش بوون، نەک تەنیا بۆ ئەکتەرەکان، دەتوانم بڵێم بۆ خۆشم ڕاهێنانی باش بوون. ئەو ساڵانەی پێش شانۆیی گێژەن، ڕاستە هیچ هەوڵێکم تاکو نمایش بڕی نەکرد، بەڵام وەک ڕێژیسۆر نەوەستابووم و لەکار نەکەوتبووم.

هەندێک جار بە قوتابییەکانی دەرهێنانی شانۆیی دەڵێم، بەردەوام خەریکی پرۆڤە بن، گرینگ نییە دەگەنە نمایش، یان نەء، گرینگ ئەوەیە شانۆییەک هەڵبژێریت و لەگەڵ گرووپێک لە ئەکتەران کاری لەسەر بکەیت. پرۆڤە و ڕاهێنان و مەشقکردن، دەرهێنەر دەکات بە ڕێژیسۆر. جاروبار قوتابییەکان، یەکسەر بیریان بۆ نمایش دەچێت، یەکسەر بۆ بودجە و لایەنی دارایی و نەبوونی جێگە و ڕێگای گونجاو دەڕوات، ئەمەش لە قۆناغی خوێندندا بە دەگمەن بۆ قوتابی دەلوێت، بەڵام کارکردن بە مەبەستی ئەزموون و تاقیکردنەوە، نەک بە مەبەستی نمایش، سنووردار نییە، کەسێک ویست و ئارەزوو و خواستی هەبێت، دەتوانێت ئەزموونێکی باش دەستەبەر بکات، هەر نەبێت لەگەڵ کۆمەڵێک ئەکتەری خاوەن بەهرە و خواستی هونەری لە یەکدی نزیک دەبنەوە و زمانێکی هاوبەشی نواندن دەخوڵقێنن، زمانێک کە بۆ سەرکەوتنی کاری شانۆیی گەلێک گرینگە.

لە ئەنجامی ئەو چەند تاقیکردنەوە ئەزموونیانەی ئارارات، کە نەهاتنە نمایشکردن، بۆچوونەکانمان دەربارەی شانۆ و ئەرکی شانۆ لەو سەردەم و بارودۆخەدا، سەبارەت بە پرۆسەی پرۆڤەکردن و خۆبەخشانە خۆتەرخانکردن، دیدگە و ڕوانگەمان تا ڕادەیەکی باش لە یەکدی نزیک بووبووەوە، تا دەهات نەخشەڕێگە و بۆچوونمان بۆ ئایندەی تیپ ڕوونتر دەردەکەوت، ئیدی دەمانزانی دەمانەوێت چی بکەین، چ جۆرە شانۆییەک هەڵبژێرین، بە چ شێوازێک نمایش بکەین.

مەشق و ڕاهێنانەکانی پێش پرۆڤە، بە پلەی یەکەم بە مەبەستی خوڵقاندنی زمانێکی هاوبەشی نواندن بوو. دیارە بەشداران هەمیشە بە بەرنامە و ئەزموون و پاشخانی هونەری و ڕۆشنبیری جیاوازەوە دەهاتنە ناو کاری هونەرییەوە، کەسانی خاوەن ئەزموون، کەسانی کەم ئەزموون، هەندێک هەر تەواو ئارەزوومەند، کەسانێک کە هێشتا پێیان نەخستبووە سەر شانۆ، ئەمە بە تایبەت ئەگەر باس لە بەرهەمی منداڵ بکەین، کەسانێک کە لە پەیمانگاکانی هونەرە جوانەکان خوێندوویانە، کەسانێک کە ئەزموونی تیپەکانی کوردستانیان هەبووە، بۆیە لەم حاڵەتانەدا ڕاهێنان و مەشقی پێش پرۆڤە بەلای منەوە میتودێکی پێویست بوو بۆ گەیشتن بە هاوئاهەنگی و جۆرە هارمۆنیایەک لە نمایشدا. ڕاهێنانی پێش پرۆڤە لە ئاراراتدا، ڕێگەی بۆ ئەوەش خۆش دەکرد کە بەشداران بە هەندێک لە بنەما سەرەکییەکانی نواندنی فیزیکی بیومیکانیکانە ئاشنا بن، ئەمەیش دیارە هەر کەسە بە گوێرەی ئەزموون و پاشخانی هونەری خۆی جێبەجێی دەکرد، بەڵام ڕاهێنانی ئەکتەر بە دەر لەوەی لەگەڵ میتودی دەرهێنان و کەرەستە و تەکنیکی دەرهێنەر ئاشنابوون بێت، میتودێکە بە مەبەستی دینامیکیەت لە فەزای نمایشدا، ئەمەیش لەو باوەڕەوە دێت کە ڕاهێنانی پێش پرۆڤە، هۆکارێکی باشە بۆ دۆزینەوەی دینامیکییەت و وزە، ئەو دینامیکییەتەی کە نمایشەکە

پێویستی پێیەتی و نەبزی ناوەوەی نواندنە. دینامیکییەتی پێش پرۆڤە دەگوازرێتەوە بۆ ناو پرۆڤە، ئەوەی لە پرۆڤەشدا جێبەجێ دەکرێت، هەر ئەوەیە کە پاشان بینەر دەیبینێت.

ئەکتەرەکانی ئارارات، پاش نمایشکردنی گێژەن ئەوەیان بۆ دەرکەوت، کە ئەو ئەزموونانەی نەگەیشتنە کۆتایی، وەک زۆر کەس لێرە و لەوێ دەیانگوت، بێ ئەنجام بوون، هەر ئەو ئەزموونانە هەولی سەرەتایی دروستبوونی زمانێکی شانۆیی هاوبەش بوون، زمانی گوزارە و دەربڕینی شانۆیی یەکگرتوو لەلای ئەکتەرەکانمان، کە سەرەتاکانی لەو ئەزموونانەوە چەکەرەی کرد کە لە ڕووی تانە و تەشەرەوە، بەبێ ئەنجام ناوزەد کرابوون.

زمانی شانۆیی ڕەوان و دینامیکی هەر چوار ئەکتەرەکەی گێژەن، کۆردۆ گەلالی، پشکۆ ناکام، قاسم عەزیز، شێروان فەیسەڵ، هەر لە یەکەم ئێوارەدا ئەم ڕاستییەی سەلماند.

ئەو ئەکتەرانە لە پرۆڤەکاندا، هەر یەکە و بە پلە و ئاستێکی جیاواز، بەئاسانی ڕێنماییەکانی دەرهێنەریان بەرجەستە دەکرد، بەلام بەو پێیەی کە کوردۆ گەلالی و پشکۆ ناکام دوو ئەکتەری سەرەکی گێژەن بوون، ئەوەبوو پاشتر لە "ڕووتبوونەوە"دا کارامەتر و چالاکتر نەبز و ڕیتمی شانۆنامەکەیان دۆزییەوە و پەیبیان بە زمانی هاوبەشی نمایشەکە برد. زمانێک کە بۆ ئارارات بووبوو بە مۆرک و پرۆفیلی تایبەت بە خۆی. هەر ئەم زمانە هونەرییە بووبوو بە شوناس و کەسایەتی هونەریی تیپەکە.

دەکرێت سیمای ئەم زمانە شانۆییە بەم شێوەیە دابڕێژم: بەرجەستەکردنی فیزیکی دینامیکییانە و بە وردی دەستنیشان کردن و چەسپاندنی زەمەنی ڕیتمێک و بەرجەستەکردنی ناوەرۆکی بە ئیستێتیکای گرۆتێسکئامێز و بە شێوازی شێوازەکی و مەرجەکی.

ئەم پرۆفیلە لە "گێژەن" و"ڕووتبوونەوە" و "دوو پێغەمبەر"دا بەرجەستەکراوە. ئەم شێوازە مەرجەکییە (مەجازییە)ی هەر سێ شانۆنامەکە، یارمەتیدام کە بتوانم زمانێکی دینامێکی هاوبەش بۆ جوولە و بوونیان لەسەر شانۆدا بەکار بێنم، دیارە هەر بەرهەمە و بە شێوازێکی جودا، بە ئەندازەی قەوارەی شانۆنامەکە و فۆرم و ناوەرۆکی دەقەکە، بەلام هێڵێکی هاوبەش بە یەکیان دەبەستێتەوە، ئەویش ئەوەیە کە هەرسێکیان داهێنانی یەک نووسەرن "مرۆژێک" کە خاوەنی شێوازی تایبەتی خۆیەتی و لە شانۆی هاوچەرخدا دەنگێکی جیاهەڵکەوتووە.

ڕاهێنانی پێش پرۆڤەی کردەیی لە گێژەندا نزیکەی دوو هەفتەی خایاند، وەک یەکەم هەنگاوی تیپ بۆ دۆزینەوە و چەسپاندنی زمانێکی هاوبەشی نمایشکردن، کاتێکی زۆرمان پێویست نەبوو، ئەکتەرەکان تازە ئاشنای زمان و جیهانی مرۆژێک دەبوون، کەسیان پێشتر کاریان لەسەر بەرهەمی ئەو نووسەرە نەکردبوو، نەک هەر ئەوان، ئەوەندەی من بزانم ناوی مرۆژێک بۆ شانۆکاری کورد تەواو نامۆ بوو، بۆیە بە باشم زانی ڕێگەی ڕاهێنانی کراوە و بێ بەربەست بگرینە بەر، ڕاهێنانێک کە پشت بە پشکنین و سۆراغ ببەستێت، تاقیکردنەوەی فەزا و پێوەندییەکانی دەوروبەر، ئەمە جگە لە گەڕان بە دوای سەرچاوەی دروست دەربارەی نووسەر و شانۆنامەکانی، سۆراغی بەرهەمەکانی مرۆژێک لە سوێد کارێکی زۆر سەخت نییە، چونکە ئەو لە سوێد باش ناسراوە، ڕەنگە سوێد لە مرۆژێک ناسیدا، پاش پۆلۆنیا کە ولاتی خۆیەتی و فەڕەنسا کە ولاتی تاراوگەی بوو، سێیەم ولات بێت کە زۆربەی بەرهەمەکانی تێدا نمایش کرا بن.

تیپی شانۆی ئارارات شانازی ئەوەی بەر دەکەوێت، کە بۆ یەکەم جار مرۆژێک بە زمانی کوردی پێشکەش کرد و بە شانۆکاران و ڕۆشنبیرانی کوردی ناساند، بەداخەوە هیچ یەکێک لەوانەی کە مرۆژێکیان کردووە بە کوردی، یان وتاریان لەسەر نووسیوە، ئەوانە مرۆژێکیان بۆ یەکەم جار لە ڕێگەی ئاراراتەوە ناسیوە، بەلام لە هیچ نووسینێکدا ئاماژەیان بەم ڕاستییە نەکردووە. یەکێک لە ئاکارە جوانەکانی دابونەریتی نووسین و نمایش لەلای ئەوروپاییەکان، ئەوەیە کە لەو بوارەدا ئاماژە بە دەستپێشخەری یەکەم دەدەن، باس لەوە دەکەن ئەو کەسە کێ بوو کە بۆ یەکەم جار لە کولتوور و ئەدەبیات و هونەری ولاتەکەیاندا و بە زمانەکەی خۆیان ئەو دەستپێشخەرییەی کردووە. کە لە شانۆی نەتەوەیی سوێدی، شانۆنامەیەک، بۆ نموونە شانۆنامەیەکی یۆجین ئۆنێل پێشکەش دەکەن، لە پرۆگرامی نمایشەکەدا ئاماژە بەوە دەدەن: کێ بوو یەکەم جار ئەو نمایشەی کردووە بە

شانۆیی «گێژەن»

سوێدی، کێ بوو بۆ یەکەم جار کاری دەرهێنانی بۆ کردووە. ئەم ڕاستییانە لە کەسانی دیکە کەم ناکاتەوە، پێم سەیرە کە وەرگێڕەکانمان، ئەوانەی کە بەشی زۆر سالانی تەمەنیان لە ئەورووپادا بەسەر بردووە، ئەم دابونەریتە ئەدەبییە نەزانن، لە بری ئەو ڕاستییە وای پیشان دەدەن کە لە ئاسمانەوە ئیلهامیان بۆ هاتۆتە خوارێ.

ئەکتەرەکان لە گێژەندا هەر لە سەرەتاوە دەیانویست، بەزووترین کات جووڵەکان و پێکهاتەکانی سەر شانۆ بچەسپێنرێن، نیگەرانی ئەوە بوون گێژەنیش بە دەردی شانۆنامەکانی پێشوو بچێت و نمایش نەکرێت، بۆیە دەیانویست بە زووترین کات بگەنە ئەنجام، بەتایبەت کە مرۆژێک بۆ خۆشم نوێ بوو، هەندێک ڕۆژ سەرەڕای مەشق و ڕاهێنانێکی زۆر، نەدەگەیشتینە ئەنجامێکی کۆنکریت، ئەکتەران نیگەران دەبوون، وەک گوتم ئەوان دەیانویست بگەنە ئەنجامێکی کۆنکریت، منیش بە هیچ جۆرێک ئەوەم مەبەست نەبوو، دەمویست پەلە نەکەم، دەمزانی لە دۆخێکی ئاوادا، بەئاسانی ئەنجامی کۆنکریت نایەتە دەست، چونکە ئەم جۆرە ڕاهێنانە پرۆسەیە، لە قۆناغی یەکەمدا نابێت ئەنجام تێیدا گرینگ بێت، ئێمە تەنیا توانستەکانی خۆمان تاقی دەکردەوە، توانایی و ئامرازەکانی دەربڕینمان تاووتو دەکرد، لە فەزای نمایش و پێوەندییەکانی و پانتایی داهێنان و ئەندێشەمان دەکۆڵییەوە، ئەنجامی ئەم پرۆسەیە تەنیا لە پرۆڤەدا دەردەکەوێت. ئەم ڕاهێنانە پاشتر ڕێگای بۆ پرۆڤەکانی قۆناغی کۆتایی ئاسان کرد.

ڕۆژانی پێش پرۆڤەی کردەیی "گێژەن" زۆری خایاند، نزیکەی دوو هەفتە، ئەم شێوازە بۆ ئەکتەرەکان نوێ بوو، ئەوان لەسەر ئەوە ڕاهاتبوون، کە پاش دابەشکردنی ڕۆڵەکان و خوێندنەوەی شانۆنامەکە، یەکسەر بچنە ناو پرۆسەی پرۆڤەوە، بۆیە کە ڕۆژانی خوێندنەوە و ڕاهێنانەکانی پێش پرۆڤە درێژەی کێشا، سەرنجم دا جۆرە نیگەرانییەکی لای ئەکتەرەکان دروست کردبوو، بەڵام دڵنیابووم لەوەی کە شانۆنامەی گێژەن، ئەو شانۆنامەیەیە کە مەبەستمە، ئەو شانۆنامەیە کە دەمێکە بە دوویدا دەگەڕێم، دڵنیام ئەم جارەیان بەرەو نمایش دەڕۆین، بەخۆم دەگوت: ئەم شانۆنامەیە دەبێت نمایش بکرێت.

ڕەنگە کەسانێک هەبن پێیان وابێت، وۆرکشۆپێکی یەک، یان دوو هەفتەیی پێش پرۆڤە، کاتێکی زۆر لە قۆناغی پرۆڤە داگیر بکات، ئەم بۆچوونە بە تایبەتی لە شانۆ ڕەسمییەکاندا بڵاوە، بەڵام خاوەنی ئەم بۆچوونانە بێ ئاگان لەوەی کە لەو سەرەوە ڕێگاکەت بۆ کورت دەکرێتەوە، بێ ئاگان لەوەی کە لەو سەرەوە چەند کاتت بۆ دەگەڕێتەوە. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە ئەکتەرەکان ئاشنای توانایی فیزیکی یەکدی دەبن، کۆسپ و ئاستەنگ لە ڕووی پێوەندییەکاندا دەتوێنەوە، چەند کەرەستەیەکی دەربڕین و بەرجەستەکردنی نوێ تاقی دەکەنەوە، لەسەر پانتایی کارکردنیش ڕادێن، ئینجا بڕیارم دا کە بوارێکی باش بۆ خۆم بڕەخسێنم، تا بتوانم باشتر ئاشنای توانایی جەستەیی و شارەزای لایەنی دەروونی ئەکتەرەکان بم.

ئەم شێوازی کارکردنەم بۆ یەکەم جار لە گێژەنەوە دەست پێکرد، بەڵام دەستپێکی ئەم شێوازە لە "گێژەن"ـەوە بوو، ڕاهێنانی پێش پرۆڤە، بە دەر لە تاقیکردنەوەی هەر میتودێک، کە بۆ من بیومیکانیک بناغە و پرەنسیپە، هەرنەبێت ڕاهێنانێکی فیزیکییە کە یارمەتی ئەکتەرەکان دەدات جۆش و وزەی خۆیان بخەنە کار، فێری ئەوەیان دەکات کە گوزارەی جەستەیی، پرۆسەیەکی خواسایی نییە و پێویستی بە ڕاهێنانە، دەربڕینی جەستەیی وەرزشی خۆی هەیە، لەم وەرزشەدا جەستەمان تاقی دەکەینەوە، توانستی دەربڕینی دەزانین، لەمپەر و کۆسپ و ئاستەنگەکانی وەک شەرم و ترس و گرژی و ڕاڕایی پێ ڕادەماڵین، هەموو ئەم مەشقانە دەکەین، پێش ئەوەی بچینە ناو پانتایی پرۆڤەوە، ئەگەرنا دەبێت هەموو ئەم کێشانە لەگەڵ خۆمان هەڵگرین و بۆ ناو پرۆڤەکان

بیانگوازینەوە.

بە ئەزموونی خۆم ئەوە دەزانم، کە بەر لە هەموو کارێکی شانۆیی ڕاهێنانی جەستە ڕێخۆشکەرە و ئاسانکارە، بەڵام ئەوەیش دەزانم کە هەر ڕاهێنانێکی جەستەیی لەشانۆدا دەبێت لەسەر میتود و ڕێباز بڕوات، هەندێک جاریش ڕێباز، یان میتودی کارکردن، بە کارکردن خۆی و پاش کارکردن دەخەملێت و گەڵاڵە دەکات. ئەگەر ڕاهێنانەکان کەمترینی ئەم ئامانجانە پێکێت، بەڵام خۆی لە خۆیدا ڕێخۆشکەر دەبێت بۆ پرۆڤەکانمان، هەمیشە ئەوەم دووپات دەکردەوە، کە مەبەست لەو ڕاهێنانە ئەوە نییە، کە ئەمڕۆ و هەر ئێستا بگەینە ئامانجێکی کۆنکریت و حازربەدەست، ئەوەم دووپات دەکردەوە کە: مەبەستی سەرەکیمان ئەوە نییە، بزانین دەگەینە کوێ، ئێمە خۆمان ئامادە دەکەین بۆ گەشت و سەفەرێک، توانستەکانمان دەخەینە گەڕ، خۆمان ئامادە دەکەین بۆ پرۆڤە، بۆ نمایش.

خۆ ئامادەکردن وەنەبێت تەنیا بۆ ئەکتەر بەسوود بێت، بگرە بۆ دەرهێنەر بەسوودتر و پێویستترە، ئەم قسەیە سەرجەم هاوکارانی بەرهەمەکە دەگرێتەوە، لە سەرووی هەموویانەوە، سینۆگراف کە دەتوانێت سوود لە قۆناغی ڕاهێنان و پرۆڤە وەربگرێت، دەکرێت ئەویش شارەزاییەکی باش سەبارەت بە توانایی ئەکتەرەکان و جووڵە و کردارەکانیان بەدەست بێنێت.

ئەکتەرەکانمان فێری ئەوە نەبوون، دوو هەفتە کۆببنەوە و ڕاهێنان بکەن بەبێ ئەوەی کار لەسەر جووڵە و میزانسێن بکەن، دانانی میزانسێن بۆ من قۆناغێکی پاشترە، دەشمزانی ئەکتەر هەمیشە پێی خۆشە ڕێژیسۆر تا زووە پلانی جووڵەی بۆ ساغ بکاتەوە، ئەمەش ئەرکی سەرەکی ڕێژیسۆرە، بەڵام ئەم ئەرکە بۆ من پاشتر دێت، پاش ڕاهێنانی سەرەتایی دێت. پێش هەموو شتێک دەمەوێت زمانی نمایشەکە، میتودی هاوبەش لە چوارچێوەی کارەکەدا بۆ ئەکتەرەکان بخەمە ڕوو، کە ئەم ئەرکەم ڕاپەڕاند، ئیدی میزانسێن دانان زۆر بە خێرایی دەڕوات، ئەوەندە خێرا، کە ئەکتەرەکان ڕەنگە سەرسام بن، ئەوەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئەکتەر، خۆی پاش ئەو ڕاهێنانە، پاش ئەوەی زمانی هاوبەشی نمایش دەدۆزێتەوە و پرۆڤە لە دوای پرۆڤە لە میتودی دەرهێنەر تێدەگات، خۆی لە خوڵقاندنی میزانسینی کارا و کاریگەردا دەبێت بە داهێنەرێکی کارا و چالاک، ئەم شێوازە ئەکتەر هان دەدات وەک داهێنەرێکی چالاک لە دروستکردنی میزانسینەکان بەشداری بکات، نەک تەنیا ئامێرێک بێت، یان بووکەڵەیەک بێت بە دەستی دەرهێنەرەوە و تەنیا ڕێنماییەکانی ئەو جێبەجێ بکات.

بێ گومان ئەم پرۆسەیە کات دەبات، خۆ ئەگەر بتوانم پەلە نەکەم، ئەوە بۆ من باشترین دیارییە، لە گێژەن هەندێک جار هەستم دەکرد ئەکتەرەکان تووشی دوودڵی و دڵەڕاوکێ هاتوون، نزیکەی دوو هەفتە بوو ڕاهێنانیان دەکرد، هێشتا میزانسینی تاکە دیمەنێک نەچەسپاوە، بەڵام دواتر کە دەستم بە دانانی میزانسینەکان کرد، ئیدی چەسپاندنی جووڵەی ئەکتەران ئەوەندەی نەخایاند. دەمەوێت دیسانەوە ئەو ڕاستییە دووپات بکەمەوە، کە ڕاهێنان بەرچاوڕوونییەک بە ئەکتەران دەدات و کارئاسانییان بۆ دەکات.

فەرموون وەک بەڵگەیەک بۆ ڕاستیودروستی ئەم بۆچوونە باسی ئەم نموونەیە دەکەم:

لە پرۆڤەیەکی قۆناغی کۆتایی شانۆیی هەزار و یەک شەوەدا، یەکێک لە ئەکتەرە بە ئەزموونەکانی شانۆی هێلسینگبورگ، لە لایەکەوە دانیشتبوو سەرنجی پرۆڤەکانی دەدا، پێی سەیربوو پرۆسەی دەرهێنان بەو خێراییە بەسەر دەچوو، ئەوەبوو میزانسینەکان یەک لە دوای یەک بەشێوەیەکی دینامیک و ئۆرگانیک جێبەجێ دەکران، ئەکتەرەکە زیاتر بەوە سەرسام بوو کە ئەکتەرەکان لە پلانی جووڵەکان و دروستکردنی میزانسینەکاندا ڕۆڵێکی داهێنەرانەیان هەبوو، ڕاستییەکەی ئەمە بۆ باڵادەستی میتود و بەشداریکردنی ئەکتەرەکان لە یەک زمانی شانۆیی و شێوازی بەرجەستەکردندا دەگەڕێتەوە. هەر ئەم تایبەتمەندێتییە دەبێت بە پرۆفیل و کارەکتەری ئەو تیپە، یان ئەو شانۆیە. ئەکتەرەکە سەبارەت بە دینامیکییەتی خوڵقاندنی میزانسینەکان گوتی: بەم شێوازە بێت، دەکرێت زۆر بە کارامەیی بە ماوەیەکی کورت شەکسپیریش نمایش و بەرجەستە بکرێت.

ئەم بۆچوونە دروستە کە بەوردی مێژووی ڕەوتی شانۆیی مییرهولد دەخوێنیتەوە، بۆت دەردەکەوێت لە ڕووی ڕێپێرتوار (بەرنامەی نمایشەکان)ـەوە چەند دەوڵەمەند و هەمەجۆرە، هاوکات فرە بابەت بووە، کلاسیک و مۆدێرن بە تەنیشت یەکەوە، شانۆی

سیمبۆلیزم و شانۆی سیاسی هاوتەریب بوون، شانۆی جیهانی و ڕووسی و سۆڤیەتیش لە هەمان وەرزدا نمایش دەکران، زمانی هاوبەشیش بیومیکانیک و فۆرمی هونەرییش گروتێسکانە بوو. قۆناغی پرۆڤەکردن لەلای مییرهولد گەلێک کورت بوو، لەوانە هەر بۆ نموونە شانۆنامەی (ماڵی بووکەڵەی) ئیبسن، کە تەنیا پاش سێ ڕۆژی پرۆڤەکردن نمایش کرا، ئینجا سیرگی ئەزنیشتەین، کە ڕیژیسۆرێکی مەزنی شانۆ و سینەما بوو، بە یەکێک لە شاکارە هونەرییەکانی دادەنێت.

بەش بەحاڵی خۆم، قۆناغی یەکەمی پرۆڤەکان، بەپێی ئەو میتودەی کاری پێ دەکەم، سۆراغ و گەڕانە بەدوای فۆرمدا، فۆرمی هونەریی ڕۆڵ، یان کەسایەتییەکە، هەر لە دەستپێکەوە کاری من لەگەڵ ئەکتەر بۆ ئەوەیە چۆن بتوانێت فۆرمی هونەریی ڕۆڵەکە بخوڵقێنێت، ئەمەش بە پێچەوانەی میتودی ڕیالیزمی سایکۆلۆجییە، چونکە لەم دۆخەدا ئەکتەر دەبێت ڕۆڵەکەی خۆی بە دوور لە کاریگەری و تێکەڵکردنی هەست و سۆز جێبەجێ بکات.

سۆراغ و گەڕان بەدوای فۆرمی هەر ڕۆڵێک، دەکاتە دۆزینەوەی پلاستیکا (ئاکاری و زمانی جەستە)ی گونجاوی کەسایەتییەکە و دۆزینەوەی قەوارەی گونجاوی جووڵە و گوزارەکانی، ئینجا پاشتر داوا لە ئەکتەر دەکەم پەنا بەرێتە بەر هەست و سۆز. لەم دۆخەدا گوزارە و دەربڕینی فیزیکی دەکەوێتە پێش گوزارشتی هەست و نەست و سۆز و باری دەروونی ئەکتەر و کەسایەتییەکە. وەک دەرهێنەر ئەوپەڕی توانایی خۆم دەخەمە گەڕ تا بتوانم لەم ئەرکەدا ڕینمایی ئەکتەرەکان بکەم و دەستیان بگرم.

دەرهێنەر لەم دۆخەدا تا ئەندازەیەکی باش ڕۆڵی ڕێپیشاندەر و شارەزا دەبینێت، ئەم ئەرکەی ڕیژیسۆر وەنەبێت بێ کێشە بێت، بۆ نموونە کاتی خۆی لە شانۆیی پردی ئارتادا خوڵقاندنی فۆرم بۆ من بێ کێشە نەبوو، چونکە خوڵقاندن و چەسپاندنی فۆرمی هونەری، ڕۆڵ و پێوەندییەکی ڕاستەوخۆی بە پیشەمەندێتی و وەستایەتی و پاشخانی هونەر و ڕۆشنبیری ئەکتەرەوە هەیە، کە دەڵێین فۆرمی هونەری، واتە هەموو ئەو فۆرم و شێوازەی شانۆییانە دەگرێتەوە کە لە سەرەتای مێژووی شانۆوە تا ئێستا بەکارهێنراون، ئەمە جگە لە فۆرمەکانی بوارە جیاجیاکانی هونەر و ئەدەب بەگشتی. جێبەجێ کردنی ئەم میتودە لەگەڵ ئەکتەرەکانی ئارارات ئاسان نەبوو. بۆ سووک کردنەوەی ئەم بارە قورسە لەسەر شانی ئەکتەرەکان، قۆناغێکی دوورودرێژی پرۆڤەکان شێوازی ڕاهێنانی ئەکتەری وەرگرت، ئەمە ڕەنگە لە شانۆیەکی فەرمی پیشەمەندا سەیر بێت، بەڵام بۆ تیپێکی سەربەخۆی بچووکی وەک ئارارات کە ئەکتەرەکانی بە قۆناغی ڕاهێنانێکی ئەکادیمیدا تێنەپەڕیون، ئاساییە. دیارە ئەرکی ڕاهێنان پتر کات لە ڕیژیسۆر دەگرێت، لەوەی کە تەنیا خۆی بۆ شێوازە هونەرییەکەی شانۆگەرییەکە تەرخان بکات. لە گێژەن و دوو پێغەمبەردا سۆراغ و گەڕان بەدوای فۆرمی ڕۆڵەکان، کاتێکی زۆری خواست، چونکە ئەکتەرەکان ئاشنای ئەم جۆرە کارکردنە نەبوون، بەڵام هەر دوو ئەکتەرەکەی ڕووتبوونەوە، پشکۆ ناکام و کوردۆ گەلاڵی، کارەکەیان لە نمایشی ڕووتبوونەوەدا ئاسانتر بوو، چونکە پێشتر لە گێژەندا ئاشنای ئەم میتودی کارکردنە بووبوون.

ئەوانەی نمایشەکانی ئاراراتیان دیوە، ئەو ڕاستییە دەزانن کە شانۆیی دوو پێغەمبەر گەورەترین بەرهەمی ئارارات بوو، چ لە ڕووی ژمارەی ئەکتەرانەوە، چ لە ڕووی سینۆگرافیا و تێچووی بەرهەمەکەوە، بۆیە ئەرکی دەرهێنانی سەختتر بوو، ئەوەی زیاتر کاری ڕیژیسۆری سەخت دەکرد، ئەوە بوو کە هەموو ئەکتەرەکانی شانۆگەرییەکە، ئەندامی تازەی ئارارات بوون، دروست وەک ئەوەی سەر لەنۆی تیپی ئارارات دامەزرا بێت، ئەمە بۆ من دیسانەوە لە ڕووی شیکردنەوەی بۆچوونی تیوریم سەبارەت بە نواندن و دەرهێنان و ئیستێتیکای نمایش ئەرکێکی جیاواز بوو، کە دەبوایە بیگرمە ئەستۆم. قۆناغێکی دوو هەفتەییمان لە سۆراغ و پشکنین بە سەر برد، ئاگادار بووم کە ئەکتەرەکان هەستیان بە پەرتەوازەیی و بێ سەروبەری دەکرد، پێم وایە هێشتا نەخشەڕێ و پلانی دەرهێنانەکەیان لە لا ڕوون نەبوو.